

Kurukanfuwa

kurundu

DALAMINALI WASABAAYA :

Fadjimba KEITA

Moussa Sayon KOUROUMA

Nadouba KEITA

Ibrahima CHERIF

2024

KUMA NEBILA

Yaala mako ye yepɔɔna dadɔfɔta lɔduu tɔnɔ nafo la, fadafinna dɔfo lade ni a seɓemasayi dɔ munun ba ? bolomakabaalu yo Joseph KIZERBO ka lagbeyali siyaman ke, hali ni a denkeneyanen ko a ka kan ka dɔkiti faamunnin ni yilimalɔ la.

Fadafinna ye dadɔfɔta gbere jɔnjɔn ne di, mɔlon men seɓeli la minrindi tɔɔlu bolo, wo jɔɔn ne dadɔfɔta la fadafinna bolo. A fo seɓeli bɔnente kuma le dɔ ?

Yaala kurana ni bibulu ma sɔɔ kundɔfole le ma, ka kɔn alu bayelema je ?

Mennu ye fadafinna lɔnniyalu lamandibaa di, wolu la baara kudu ye alu kannu, alu ye alu kadan na tuma bee ka yepɔɔna dɔserekɔɔlu ladarɔ fɔjɔɔn je ni menjɔɔnna le do, wo alu ka a lasɔɔn na men.

Wolu bɔnsɔnnu le sada dɔ, an se da bi ka fadafinna temawusu dɔfo lade, ni wo ye Mali faamala di, a jusiili kudugbelen do sada dɔ, ni wo ye : ***Mali faamala siikan di wala « kurukanfuwa kurundu ».***

Lade men sifonpada tebaaya lakibaroda kolankɔɔjɔɔn S.A ni jine konkonda wuyanben bolo taraba 1998 Kankan (Jine kanben), fadafinna telebe tinkudun duula buuda wuyanben bilajɔɔnmalalu, men denen bambarakan ni maninkakan na, tirininnalu mennu fadanen Jine ni Senekali la, kibaroyali senkoladɔya kudalu nafa men di se se la dupa ma, wolu ka alu banban wole kan.

Lade wole bensenfe, a ye da ko jankɔbali le yepɔɔna dadɔfɔta dɔserekɔɔlu lamara di. Wole boloma Mali faamala dɔfo suwandi da dɔfo di, men di se lɔnniya bolonnu yida la, mɔlon danlɔnbali ye men na.

Mali faamala siikan men bunbunnen sariyasen 44 ma, wo ka kan ka ke bolominayiri di dɔserekɔɔ jɛwala nin kan.

Wo ni a ta, sebeyala mennu ka seɓeli ke Mali faamala dɔfo kan, wolu ye da le tun gbasi la kurundu la, ka a malele, ka tede a ma dɔkeneya. Karanfa **Jibirili Tamsiri jane** na kuntɔɔ malɔnnenba dɔ, aa fo la men ma ko « **Mandenko waati** » wo kuma da « **kurukanfuwa wala dupa denmali** » yo a la lalɔnnina ka a dalamina na men,. a folo le wo di kurukanfuwa kurundu lapinin kunbalu ye lankenema, konin a te kunfan bee bo la karanna la.

A folo le nin, yepɔɔnnalandi dekuru do ye se kurukanfuwa kurundu lade la, kaben konkoda wuyanbennu kekelelelalu ni tirininna malɔnnennu la mademenin bonba ma.

Kurukanfuwa kurundu ladenen wo le ni Mali yepɔɔnnalandi kuntii, salatii Bakari SUMANO ta, ani (Senekali) Tanbakunda yepɔɔnnalandi malɔnnen salatii Abudulayi KNUTE ta, ani kurukanfuwa kurundu men ladenen Kankan lade dɔ, ni salatii Abudulayi KNUTE ka a panabaaya, wolu le suman da ɔɔɔn ma, a ye da, ko men dafanen a bee di, ko wole Kankan lade ta kurukanfuwa kurundu ladenen di, wo men ye jama baaranɔ di.

Dupa lawankannin belebelelu ye na la le tumabee wuyankilibalu dɔ : faransi adamaya hake ni mirindi hake men nawankan da 1789, wo ke da Basite mina lon duusagbe le. Adamaya hake jaabalaka lawankannin men ke da 1948 kolinkolin na, wo ka dupa mirindi denjedelalu lade, dupa keke filanan kofe. wo ni a ɔɔɔndɔlu...

Kurukanfuwa kurundu (Kankaba mara dɔ) Mali Kanben dɔ, wo makili da 1236 le la, manden bo ko Sumaworo KANTE la mara kɔɔɔ.

Kurukanfuwa ka sariya kunba bila senkan, mennu di se manden mirindi la panamaya panabo, ka mɔɔlu mamara a soorofen bee dɔ, a n'a faan bee dɔ : sinfonpali ni makɔɔɔnkɔɔɔnnin ni lonninya ni kurundu ni bofe ni do gbelu...

Sariyasun nin kafisa lawankalilu di mennu na da a kofe, waati kundɔjanpa ni dɔfo yelemanyeleman (fadafinnu fere, wuruneya...) si ma se kurundu nin natunun na.

Tupa la, Kurukanfuwa la sariya mamarali ke la mirindilu le dɔ bi, mennu tede manden belebele dɔ, a dɔɔyadɔɔya fo ka taa se deko sinfonpali ni baara dɔtala ni kelelu lasa ni ladaroli ni keɔɔɔnfɔ jususuma dɔ ani kodɔɔɔɔya.

A makilini kirina keke dusagbe men ka Sunjata KETA la sebaaya yida Sumaworo KANTE kan, gbara la siinin Kumanjan CAMARA le bolo, sibi mansa.

Lasiden menu makilini gbara dɔ, wolu tere kabila lu pebila le di menu kakan ka ke mansa so tan ni fila 12 ɔemɔɔya dɔ.

ɔinamake tere musolu ko lade ko ɔɔ, kamasɔɔɔn alu nɔɔɔbilalu tere yen.

Gbara menna tele tan ni fila 12, a kunnasiida Samadi BOBO le bolo, Boboslu la mansa.

kewali folo men tani kurukanfuwa jama bolo lade dalaka ko ɔɔ, wo le keni maradiya mansa tan ni fila la lasenni di Sunjata KETA keni mendo manden bee la mansa di.

Fadafin dennu makediya folo bara ɔɔɔɔn, na ye Mali marada di.

Wolewole ban ko ro, kumapɔnɔnya bara dalaka wo bolo ma sariyasen binaanin ni naanin 44 lasii da.

jina ma ke dunupadɔtɛɛ dakun foyi ko: adamadenpa do ben, mɔɔnifin hakannu ni ketalu, mansaya lataman pa, falakalu la hakannu ni hakan men te fa kunda la, musolu loyoro jama kuru do, denbaya, ko tonpɔɔnye namu lama, londannu minapa, timinandiya yoro laminin na tanka do, tariku lamara na la tami, fɔpɔnkɔ lu do ben pa, wo bee tamina.

men ne kankan lade nimadiya di kunto men do ka ben kurukan fuga gbara ma.

Ka barika bila namuyala lu je ani jepinina gberelu menu terenna baara men do, an lani a la ko baara jin di wa a ma sa a di ladan kopuma.

An na barika bila ye wala fananni dekurumɛn lonni kan ni tariku karan na (CELHTO) Niamey (Niger) a gbengben Do a ñemɔɔ ba na ye M. Mangoné NIANG di ala demenni kɔson ka sebe nin ke nansara kan do anni alu la sebeliden doɓenni do, an miriya ya la ko wo di se woo dolu lafala anna tariku ko do.

Kuman bon baarala kurulu bee, anna waliñuma lon ye alu ñe.

Karamo Bernard FELLER, kumabon nu tedon ba kunti, n'a tunte baara men tere te ben ? an ña waliñuma lonna an ña la bila ro ka denɔnya latun somɔɔlu te tɔnɔnmaya do.

Kɔnakiri, kolinkolin tele 30/ 1999

Siriman KUYATE

Kankan kitimasayinda lalilila

Jine Kanben

KURUKANFUWA KURUNDU

Maden yepɔɔnna wasabaaya n'a piinnu wasabaaalu, laɗe da 1236 la kurukanfuwa sisen Kangaba (Mali kabe kan) kɔfɛ. Kirina keɗe dɔfɔma ka sariya dolu ta mennu di maden dɔben.

I. ADAMADENNA DɔBEN

Sariyasen 1 : manden jama kuru talali kɛda tan ne :

- . « tonta jɔn » tan ni wɔɔɔ 16 walama ton talalu
 - . « mansa sii » naani 4 walama kabila
 - . « morikanda » lolu 5 walama mori bonda
 - . « jamakala » naanin 4 walama bolola baaralalu.
- Kuru men kelenkelenna loyɔɔ n'a la baara jɔnjɔn ye yen.

Sariyasen2 : « jamakalalu » kakan ka tupafo mansalu ye, ka ke alu lalilibaalu di ani ka makadanni ke kumaya dɔ, sariya ni diyagboya sariya mennu siinni faamala munme kɔɔ.

Sariyasen3 : « morikanda » lu ye an karamɔɔlu le di ani an joodɔn silamaya ta mafan fɛ. bɛɛ kakan ka alu bupa ani ka alu jate.

Sariyasen4 : jama kuru talanin sɛɗelu le di. kun ne siini sɛɗe bɛɛ la. mennu ye sɛɗe kelen di (ɗɛlu walama musolu) mennu sɔɔɔnnin san saba 3 tun jɔɔnna kɔɔ.

« kangbelu » (filan tɛmatɛ denmisennu ni mɔɔbalu tɛ) wolu kakan ka tɛɛ jama kuru la benkan kunbalu ta dɔ.

Sariyasen5 : bɛɛ ka kan ka nanamaya ani a jɛɗe fadikol lakanda. A mantɔɔya boloma, kewali fenfen di se mɔɔ la dunupadɔtɛɛ dɔsa la, wo kakan ka halaki saya le la.

Sariyasen6 : sa ka sudan jasuma sɔɔɔn keɗe dɔ « kɔɔɔɓɛn wɔɔ » bada sii senkan, (kɔɔɔɓɛn jama mennu ye salaya ni jafoya keɗe la).

Sariyasen7 : A bara bila mandenkalu tema sanankunja ani tanamanjɔɔɔnya.

Wo le kosɔn, keɗe men baa bila jamakuru tɛ wo ma ka ka tami mɔɔɔɓɛɗe boɔja le sariya di.

Bidan celu ani bidan mosomannu tema, benbalu ani mamarennu tema sabari le kaman ka ke sariya di.

Sariyasen8: ketalu (denbaya) bara Suwandi ka ke mansadi manden

Sariyasen9 : denninu la kolo-karifani jama bee le la. Wodo faya fanka ye bee le bolo.

Sariyasen10: An ye sayafolilu ke an joma.

Sariyasen11: ni i moso wala i den ka a bori, i kana wa a ko i siijoma bada.

Sariyasen12: nodosii ye fa bomsinda le di, fanka kana di denke ma fewu, madaama a fan kelen ye balo do.

I kana mansaya di dennin ma habada ko baa ni nafololu ye a bolo

Sariyasen13: i kana para doya habadan

Sariyasen14: i kana mosolu an nalu doya habadan

Sariyasen15: i ka na i bolo se moso fudunin ma, fo wo ye a sowa i bara kuma a ke je ka kapa.

Sariyasen16: Alu la bon na baaralu koma, mosolu ka man de ka sowa an na guveremannu bee do.

Sariyasen17: wuyalu mennu bara san 40 bo, wolu ka kan ka jate topa le di.

Sariyasen18: An ye an joma boja sowa keja ma.

Sariyasen19: bidan fila le ce bee bolo: i boda moso menko fudu la ni i ma a sowa ani i ka kumakan men fo i ma fowse a fo la. Wo ka man de ka boja ani ka a gbiliya.

Sariyasen20: i ka na pangboya ke joma la, tele kelen di alu ma lokun kodo alu ye alu (dofoko) sullen, ani i ye e doka ka alu la baara waatilu mabonpa. I ta le jondi koma a fana ta le a la kabala kododi.

Sariyasen21: alu kana fudu mosolu ni mansalu ni siijomannu ni morilu ni basitiilu ni terilu ani dinjomalu nifogen alu la timinandiya la.

Sariyasen22 : yede yira ye lamaloya tomasere ledi ani yedemajii ye boja tomasere le di.

Sariyasen23: Alu kana alu joma janfa. Alu ye alu kumakan boja.

Sariyasen24: i kana london tope

Sariyasen25: ko si tɛ keladen na manden.

Sariyasen26: tura karifanin ma kan ka wɛrɛ mara.

Sariyasen27: den mosonin di se di la fudula ni a ka a la farila ye hali a san dan malon. Mɔɔbalu ba mɛn suwandi wo le tala, mamidalilalu baa siyaya ja-a-ja ma.

Den cɛ di se moso ta la a san 20.

Sariyasen28: fudufen ye nisi sada (3) le di : Den moso ta kelen, na ni fa ta fila.

Sariyasen29: diɲɛ kɛ fudusa ma dalilu dandɔlu pinnu la :

- Cɛ baa dɛsɛ
- Fudu la fila do ye fatɔya
- Cɛ ye bali a kɛtalɔ ma mɛnnu sɔɔɔni fudu dɔ

Fudu sa kuma ye fɔla so kɔkan ne.

Sariyasen30: An ye mɔɔlu dɛmɛ mɛnnu ye gbɛdɛn dɔ.

Sariyasen31: An ye badenya boja, fudu, ani siɲɔɔnya.

Sariyasen 32: i juu faa, i kana a la maloya

Sariyasen 33: ka wasakun kɛ mɔɔ suwandininu ma ka ban ka

Ka diɲɛ i ɲɔɔn ma.

II KA BɛN SɔNDɔN FENNU MA

Sariyasen 34: sɔndɔn fennu sɔndɔɲpa lolu (5) :sannin dimali falen, ni baara nɔɔɔbila. Sereya te wo mafinin ne

Sariyasen 35: fen tiitan te kɛla fodobaa fen di fo san naani baa tɛmin (4)

Sariyasen 36: kolofen karifanin kɔɔɔpa naaninan le ye a marabaa ta di.

Sariyasen 37: nisi kelen falen ye saa naani wala ba naanin

Sariyasen 38: sisɛden naani dɔ, kelen ne ye sisɛ lamarala ta di

Sariyasen 39: kɔnkɔ bɔ mɔɔ la tɛ supali di, konin kɛ bɔɔɔɔɔ ni jufadɔ wo ma fɔ.

III. KA BɛN SUNKUN LAKANDALI MA

Sariyasen 40: Waa ye an na sɔndɔn fen bɛɛɛ le di, bɛɛ ka kan ka a latanka ani ka a la kanda kaben jama la munanfan ma.

Sariyasen 41 : sanin i ye ta su waa la , i te i ja lola duumala do, i ye yiri kuntamala mafenen folo .

Sariyasen 42 : Seneke waati kolofen bee kakan ka sidi. Suman nadon baa ban ka alu fulen. Wulu, pari, doku, gbankabado lu (sise) sariya wo te la la wolu kan.

IV. KA BEN BOLOKODO KUNFAA (SARIYA LABAN) MA

Sariyasen 43 : Bala fasake le suwandinen ka ke mande kunkoyabalu ni kodoben kuntii di. Sanankunya le la dahanin sibolonne te a gbengben mansa la denbaya.

Sariyasen 44 : mow-o-mow ka sariya wolu masoso ko di laton i la.

Bee kakan ka ke sariya wolu kandabaa di.